

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХАРЧУВАННЯ ТА ТОРГІВЛІ**

ДЯДІН АНДРІЙ СЕРГІЙОВИЧ

УДК 658.87:003.12(043.3)

**ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В РОЗДРІБНІЙ ТОРГІВЛІ**

Спеціальність 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Харків – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському державному університеті харчування та торгівлі Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор економічних наук, професор
Чорна Марина Віталіївна,
Харківський державний університет харчування та торгівлі,
завідувач кафедри економіки підприємств харчування та торгівлі.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Павлова Валентина Андріївна,
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»,
завідувач кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності;

кандидат економічних наук, професор
Балабан Петро Юрійович,
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»,
завідувач кафедри комерційної діяльності та підприємництва.

Захист дисертації відбудеться «27» грудня 2017 року о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.088.02 в Харківському державному університеті харчування та торгівлі за адресою: 61051, м. Харків, вул. Клочківська, 333, ауд. 45.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського державного університету харчування та торгівлі за адресою: 61051, м. Харків, вул. Клочківська, 333.

Автореферат розісланий «27» листопада 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.М. Янчева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний етап економічного розвитку України характеризується активізацією підприємницької діяльності в торгівлі, про що свідчить зростання обороту роздрібною торгівлі з 318,7 млрд грн у 2007 р. до 1559,3 млрд грн у 2016 р., а за перший квартал 2017 р. порівняно з відповідним періодом минулого року його фізичний обсяг зріс на 3,1%¹. У той же час відбувається скорочення кількості суб'єктів господарювання в роздрібній торгівлі, проте їх частка відносно інших галузей найбільша (79,9% у 2016 р.). Для забезпечення прибутковості та стійкого розвитку в умовах перманентних змін зовнішнього середовища та посилення конкуренції суб'єкти підприємництва в роздрібній торгівлі мають забезпечувати високу ефективність діяльності. Дієвість управлінських рішень щодо її підвищення значною мірою залежить від адекватності оцінки, за результатами якої вони формуються. Це зумовлює необхідність удосконалення системи оцінювання ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі та забезпечення її відповідності сучасним вимогам.

Особливості підприємництва досліджували багато відомих закордонних і вітчизняних науковців, а саме: І. Ансоф, А. Асаул, М. Афанасьєв, Д. Багієв, С. Брю, П. Друкер, Р. Каплан, Д. Нортон, В. Рогожин, Р. Фрімен та ін. Вирішенням проблем ефективності підприємницької діяльності займалися К. Еклунд, В. Вітлінський, Г. Великоіваненко, С. Кемп, Р. Костирко, Т. Момот, В. Отенко, В. Ячменьова та ін. У їхніх працях значна увага приділялася суті підприємницької діяльності, розгляду підходів до визначення її ефективності, систематизації принципів оцінки та її інформаційного забезпечення. Проблеми урахування галузевої специфіки під час оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі знайшли відображення в роботах В. Апопія, П. Балабана, Б. Бермана, В. Гросул, Дж.Р. Еванса, Л. Лігоненко, А. Мазаракі, В. Павлової, Н. Савицької, Н. Ситник, М. Чорної, Л. Янчевої та ін.

Поряд зі значним внеском науковців окремі аспекти потребують уточнення, а саме: питання оцінки інтенсивності впливу зовнішнього середовища на ефективність підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі, оцінки її ефективності з позиції урахування вимог зацікавлених сторін і галузевої специфіки; потребує подальшого розвитку науково-методичний інструментарій процедур експрес- і комплексного оцінювання щодо забезпечення адекватності результатів і реалізації заходів із підвищення рівня ефективності підприємницької діяльності в умовах посилення конкуренції на вітчизняному споживчому ринку. Вагомість та актуальність наведених проблем зумовили вибір теми дисертації, її архітектуру і логіку викладення матеріалу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження пов'язаний із загальною тематикою наукових досліджень кафедр міжнародної економіки й економіки підприємств харчування та торгівлі Харківського державного університету харчування та торгівлі, зокрема за

¹ За даними сайту <http://www.ukrstat.gov.ua>

держбюджетною темою «Формування, реалізація та розвиток конкурентних переваг підприємств вітчизняного ритейлу в умовах євроінтеграції» (номер державної реєстрації 0117U004336), особистий внесок автора полягає в обґрунтуванні науково-методичних засад оцінювання ефективності підприємницької діяльності суб'єктів господарювання в роздрібній торгівлі; бюджетною – «Управління маркетинговими комунікаціями підприємств торгівлі в умовах міжнародної конкуренції» (номер державної реєстрації 011U009486), особистий внесок автора полягає в узагальненні та систематизації інформації з оцінки ефективності підприємницької діяльності в торгівлі.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних положень та розробка науково-методичних і прикладних рекомендацій щодо оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі.

Відповідно до поставленої мети сформульовано та розв'язано такі завдання:

- здійснити контент-аналіз основних положень теорії підприємництва та визначити особливості підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі;
- систематизувати підходи до визначення ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі;
- обґрунтувати концептуальні засади оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі;
- здійснити аналітичне дослідження сприятливості зовнішнього середовища розвитку підприємницької діяльності в торгівлі;
- розробити графоаналітичний метод оцінки впливу зовнішніх чинників на підприємницьку діяльність у роздрібній торгівлі та здійснити його апробацію;
- обґрунтувати науково-методичний підхід до експрес-оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі;
- сформувати ієрархічну модель комплексної оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі;
- розробити систему комплексної оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі;
- провести імплементацію запропонованого методичного інструментарію оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі.

Об'єктом дослідження є процес оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі.

Предметом дослідження є теоретичні, науково-методичні та практичні аспекти оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі.

Методи дослідження. Теоретичним підґрунтям дисертаційної роботи стали наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, законодавчі та нормативні акти України. Досягнення мети дослідження базувалося на фундаментальних положеннях економічної теорії, системному підході до вивчення економічних явищ, загальнонаукових принципах проведення досліджень, методології економічного аналізу та прийняття рішень. Теоретичні та прикладні аспекти дисертаційної роботи вивчалися із застосуванням таких методів: *структурно-логічного аналізу* – під час дослідження суті та обґрунтування складових комплексної системи оцінки ефективності підприємницької діяльності в

роздрібній торгівлі; *компаративного аналізу* – під час систематизації методів оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі; *комплексного аналізу* – для оцінки сприятливості зовнішнього середовища розвитку підприємницької діяльності в торгівлі; *кореляційного аналізу* – для визначення міцності зв'язку між основними чинниками впливу на підприємницьку діяльність у роздрібній торгівлі та результируючим показником; *кореляційно-регресійного аналізу* – для побудови багатофакторної регресійної моделі залежності між зовнішніми чинниками впливу на підприємницьку діяльність у роздрібній торгівлі та результируючим показником; *графоаналітичного методу* – для оцінки інтенсивності впливу зовнішніх чинників на підприємницьку діяльність в роздрібній торгівлі; *коефіцієнтного, індексного та інтегрального* – для комплексної оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі з позиції визначених стейкхолдерів; *матричного* – для експрес-оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі на основі її зонування; *аналізу ієрархій та експертний* – для аналізу профілів стейкхолдерів та встановлення пріоритетів важливості; *графічного* – для схематичного відображення низки теоретичних і практичних положень дисертації; та ін.

Інформаційною базою дослідження стала офіційна інформація Державної служби статистики України, показники статистичної та фінансової звітності суб'єктів підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі, дані Інтернету, матеріали спеціалізованих наукових видань, довідкова література, власні аналітичні розрахунки.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в розвитку теоретичних положень і розробці науково-методичних рекомендацій, прикладного інструментарію для вдосконалення оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі.

Удосконалено:

– графоаналітичний метод оцінки інтенсивності впливу зовнішніх чинників на підприємницьку діяльність в роздрібній торгівлі шляхом побудови багатокутника, кількість вершин якого відповідає кількості визначених чинників, а радіус – інтенсивності їх впливу, що визначається за допомогою показників еластичності факторів регресійної моделі, який, на відміну від існуючих, дозволяє виявити як загальну інтенсивність впливу сукупності факторів, так і кожного окремо. Це сприятиме формуванню оптимальних управлінських рішень щодо підвищення ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі в умовах мінливості зовнішнього середовища;

– науково-методичний підхід до експрес-оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі, що базується на формалізованому нормуванні показників з урахуванням кількісного діапазону можливих значень та, на відміну від існуючих, передбачає проведення процедури зонування на основі векторної матриці, квадранти якої характеризують рівень ефективності за критеріями прибутковості та відповідності. Це дозволяє в статистиці визначити рівень ефективності підприємницької діяльності суб'єкта господарювання в межах конкурентної групи, а в динаміці – траєкторію зміни його рівня;

– ієрархічну модель комплексної оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі, яка базується на засадах концепції призми ефективності та теорії стейкхолдерів, ураховує специфіку роздрібної торгівлі та складається з трьох блоків – оцінка задоволеності вимог стейкхолдерів, потреб суб'єктів підприємницької діяльності, комплексна оцінка. На відміну від існуючих, трактує оцінювання ефективності як цілісний багаторівневий процес кількісної оцінки результативності та віддачі підприємницької діяльності в площині «можливості – процеси – стратегії» з урахуванням задоволеності основних зацікавлених сторін і відповідності їх внеску потребам суб'єкта господарювання.

Набуло подальшого розвитку:

– понятійний апарат теорії підприємництва шляхом уточнення змісту понять «підприємницька діяльність у роздрібній торгівлі» та «ефективність підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі», яку визначено як ступінь досягнення поставлених цілей підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі шляхом оптимального використання обмежених ресурсів за встановлений період часу за умов задоволення специфічних вимог основних стейкхолдерів. Таке бачення стало підґрунтям розробки комплексної системи оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі;

– концептуальні засади оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі, що, на відміну від існуючих, представлено як єдиний комплекс визначених елементів оцінки (суб'єкт, об'єкт, мета, методичні підходи, критерії, методи, показники, інформаційне забезпечення), побудований на основі обґрунтованої сукупності базових (загальносистемних і спеціальних) принципів з урахуванням галузевої специфіки роздрібної торгівлі та вимог основних стейкхолдерів, що забезпечує високу адекватність результатів оцінки за всіма напрямками та складовими;

– система показників комплексної оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі шляхом формування обґрунтованої сукупності стратегічно-, процесно- та операційно-орієнтованих взаємоузгоджених і збалансованих показників, що всебічно характеризують взаємовідносини суб'єкта підприємницької діяльності з основними стейкхолдерами. Визначення потреб суб'єкта господарювання щодо внеску стейкхолдерів і ступеня задоволеності їх вимог сприятиме підвищенню дієвості управлінських рішень щодо співпраці з основними зацікавленими сторонами.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в доведенні основних наукових положень дисертації до рівня методичних узагальнень і прикладного інструментарію, що дає змогу суб'єктам підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі приймати обґрунтовані рішення щодо оцінки їх ефективності. Практичне значення мають такі розробки: графоаналітичний метод оцінки інтенсивності впливу зовнішніх чинників на підприємницьку діяльність у роздрібній торгівлі; методичний підхід до експрес-оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі; система показників комплексної оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі; методика побудови профілю стейкхолдерів і

діаграми Cause-and-Effect-Diagram. Отримані практичні результати дослідження пройшли апробацію та впроваджені в практику діяльності суб'єктів підприємництва в роздрібній торгівлі міста Харкова, зокрема: ТОВ «Восторг» (акт впровадження № 30 від 03.07.2017 р.) – застосовано методичний інструментарій оцінки ефективності підприємницької діяльності, використано методичний підхід до системної комплексної оцінки ефективності підприємницької діяльності; ТОВ «Дівія Трейд» (акт впровадження № 11 від 10.07.2017 р.) – застосовано графоаналітичний метод оцінки сприятливості зовнішнього середовища розвитку підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі, систему оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі; Департаменту адміністративних послуг та споживчого ринку міста Харкова (довідка впровадження № 03-10-663 від 04.07.2017 р.).

Результати дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі Харківського державного університету харчування та торгівлі під час викладання дисциплін «Економіка торгівлі та ресторанного господарства», «Економіка торгівлі», «Економіка та прогнозування споживчого ринку» (акт впровадження від 19.06.2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Теоретичні обґрунтування, практичні розробки, висновки та рекомендації, які містяться в роботі, одержані автором самостійно на основі аналізу та узагальнення теоретичного й практичного матеріалу. Із наукових публікацій у співавторстві в дисертації використано лише ті ідеї та положення, які є результатом власної роботи дисертанта.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження обговорювалися на 5 міжнародних науково-практичних конференціях та семінарах: «Прогресивна техніка та технології харчових виробництв, ресторанного та готельного господарств і торгівлі. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг» (м. Харків, 2013 р.), «Розвиток харчових виробництв, ресторанного та готельного господарств і торгівлі: проблеми, перспективи, ефективність» (м. Харків, 2015 р.), «Актуальні проблеми правової науки і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції» (м. Суми, 2016 р.), «Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави» (м. Харків, 2016 р.), «Сучасні тенденції та перспективи розвитку системи управління в Україні та світі» (м. Київ, 2017 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 16 наукових праць загальним обсягом 6,92 друк. арк., у тому числі: 7 статей у наукових фахових виданнях України, внесених до міжнародних наукометричних баз, загальним обсягом 4,55 друк. арк.; 3 статті у наукових фахових виданнях України, загальним обсягом 1,37 друк. арк.; 1 розділ у колективній монографії, загальним обсягом 0,42 друк. арк.; 5 праць апробаційного, характеру загальним обсягом 0,58 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, списку публікацій за результатами дослідження, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний текст дисертації складає 160 сторінок комп'ютерного тексту. Робота містить 20 таблиць (обсягом 24 сторінки), 26 рисунків (обсягом 19 сторінок), 12 додатків (обсягом

38 сторінок) і список використаних джерел із 252 найменувань, розміщений на 27 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано її мету та завдання, визначено об'єкт, предмет, методи дослідження, висвітлено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів та їх апробацію.

У першому розділі **«Теоретичні засади оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі»** досліджено особливості підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі, систематизовано підходи до визначення її ефективності та обґрунтовано концептуальні основи оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі.

Шляхом контент-аналізу основних положень теорії підприємництва, етимології та суті понять «комерція», «торгівля», «роздрібна торгівля» встановлено, що підприємницька діяльність у роздрібній торгівлі є складовою частиною більш широкого поняття «підприємство», здійснюється за аналогічними принципами та може розглядатися в економічному та галузевому аспектах. Вивчення специфіки роздрібно торгівлі дозволило виокремити особливості функціонування суб'єктів підприємництва в цій сфері, що стало підґрунтям для формування бачення підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі як самостійної, ініціативної, систематичної, на власний ризик економічної діяльності із забезпечення та управління торговельними процесами, спрямованої на задоволення потреб кінцевих споживачів у товарах і послугах шляхом надання торговельної послуги високої цінності та отримання на цій основі прибутку.

За допомогою теоретичного аналізу сучасних підходів у межах теорії ефективності доведено комплексність поняття «ефективність підприємницької діяльності» та обґрунтовано необхідність застосування цільового, ресурсного, результативного та динамічного підходів під час дослідження ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі.

Ґрунтуючись на принципах теорії соціальних систем і вимогах виділених підходів, урахувуючи функціональну специфіку роздрібно торгівлі, доведено, що ефективність діяльності суб'єкта підприємництва забезпечується шляхом задоволення всіх контрагентів. Згідно з таким баченням ефективність у роздрібній торгівлі досліджено через призму теорії стейкхолдерів. Як основні стейкхолдери визначено державу, споживачів та інших (конкурентів, постачальників, інвесторів та ін.). Відповідно до такої позиції під ефективністю підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі запропоновано розуміти ступінь досягнення встановлених цілей діяльності на основі оптимального використання обмежених ресурсів за визначений період часу за умов задоволення специфічних вимог основних стейкхолдерів.

Авторське бачення ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі та урахування загальних правил і процедури оцінювання дозволило обґрунтувати концептуальні засади оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі у вигляді єдиного комплексу визначених елементів

оцінки (суб'єкт; об'єкт; мета; методичні підходи – цільовий, результативний, ресурсний, динамічний; та відповідні критерії – ціледосяжність, результативність, ресурсовитратність, динамічність; методи; показники; інформаційне забезпечення), побудованого на основі обґрунтованої сукупності базових загальносистемних (об'єктивність, системність, комплексність, дієвість, результативність) і спеціальних (зв'язок мети й результату, багатокритеріальна оптимальність, цілестійкість та ін.) принципів з урахуванням галузевої специфіки роздрібно́ї торгівлі та вимог основних стейкхолдерів.

У другому розділі «Аналіз ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі» здійснено аналіз сприятливості зовнішнього середовища підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі; обґрунтовано графоаналітичний метод оцінки інтенсивності впливу зовнішніх чинників на підприємницьку діяльність (ПД) у роздрібній торгівлі; розроблено науково-методичний підхід до експрес-оцінки ефективності підприємницької діяльності (ЕПД) в роздрібній торгівлі.

Незважаючи на покращення позиції України в рейтингу Всесвітнього банку за показниками створення сприятливих умов ведення бізнесу (112 у 2014 р., 83 у 2016 р.), її місце залишається досить низьким. Це підтверджує проблеми підприємницької діяльності в сучасній Україні. Період з 2007 до 2016 рр. відзначається нестабільною динамікою розвитку вітчизняної роздрібно́ї торгівлі. За весь час (виключення 2009 р.) простежувалося зростання фактичного роздрібно́го товарообороту, проте його фізичний обсяг знижувався у 2014 та 2015 роках. У 2016 р. тенденція змінилася – приріст становив 4,5% за рік та 3,1% за перший квартал 2017 р. Значний вплив на розвиток підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі чинить нестабільність зовнішнього середовища.

Для кількісної оцінки впливу чинників зовнішнього середовища на підприємницьку діяльність у роздрібній торгівлі розроблено графоаналітичний метод оцінки інтенсивності впливу зовнішніх чинників (рис. 1). Він передбачає ранжування впливу середніх за сукупністю показників еластичності багатofакторної лінійної регресійної моделі на результативний показник і дозволяє оцінити інтенсивність впливу зовнішніх чинників на підприємницьку діяльність за допомогою площі багатокутника, кількість вершин та сторін якого дорівнює кількості чинників впливу.

Значення інтенсивності впливу чинника (довжина радіуса кола, який описує такий багатокутник) дорівнює:

$$I_{X_i} = 1 + \overline{El}(X_i), \quad (1)$$

де I_{X_i} – кількісне значення інтенсивності впливу фактора X_i ; $\overline{El}(X_i)$ – значення середньої еластичності фактора X_i , який кількісно характеризує вплив X_i на результативне значення.

Площа багатокутника визначається як сума площ трикутників за двома векторами та кута між ними:

$$S = \frac{1}{2} \sin 60^\circ (I_{X_1} I_{X_2} + I_{X_2} I_{X_3} + I_{X_3} I_{X_4} + I_{X_4} I_{X_5} + I_{X_5} I_{X_6} + I_{X_6} I_{X_1}). \quad (2)$$

За умови відсутності впливу всіх чинників значення $I_{X_i}=1$, $S_0=2,598$. Більша за нуль площа відхилення ($\Delta S'_i$) свідчить про сукупний позитивний вплив чинників, а менша за нуль – про негативний.

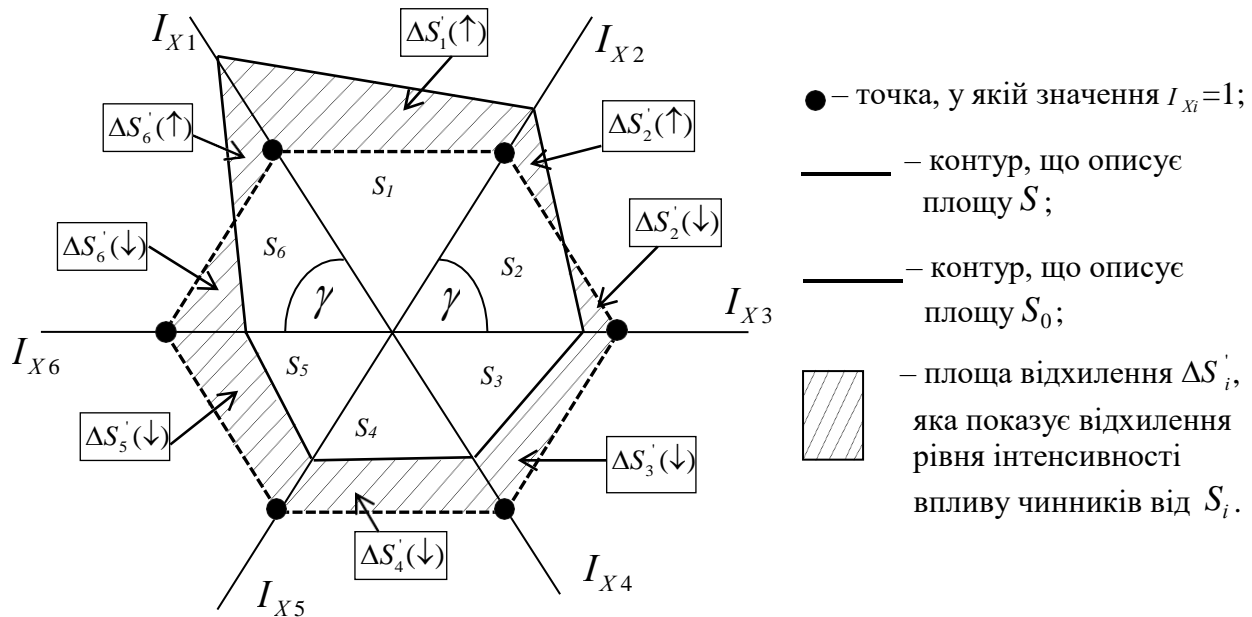

Рис. 1. Графоаналітичний метод оцінки інтенсивності впливу чинників на підприємницьку діяльність у роздрібній торгівлі

Застосовуючи представлений метод, проведено дослідження за період 2007–2016 рр. та виявлено, що інтенсивність впливу сукупності визначених чинників регресійної моделі (ВВП на душу населення в національній валюті (X_1), наявність об'єктів роздрібної торгівлі (X_2), витрати населення на придбання товарів і послуг (X_4), номінальна заробітна плата, (X_5), наявне населення (X_6)) призвела до зниження роздрібногo товарообороту у 2009 р. (табл. 1). В інші роки загальна позитивна інтенсивність впливу чинників перевищує негативну, що сприяє активізації підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі.

Таблиця 1

Інтенсивність впливу чинників на підприємницьку діяльність у роздрібній торгівлі за графоаналітичним методом оцінки

Рік	Кількісне значення інтенсивності впливу чинника, I_{X_i} (у коеф.)						S	ΔS	$\Delta S'_i$	$T_i(Y)$
	ΔX_1	ΔX_2	ΔX_3	ΔX_4	ΔX_5	ΔX_6				
2008	1,102	0,991	0,997	1,260	1,077	0,980	2,957	0,359	(↑)	1,368
2009	0,990	0,978	0,983	1,013	1,012	0,976	2,556	-0,042	(↓)	0,942
2010	1,061	0,997	1,015	1,132	1,041	0,980	2,796	0,198	(↑)	1,222
2011	1,069	0,997	1,001	1,161	1,040	0,983	2,818	0,219	(↑)	1,246
2012	1,022	0,992	1,000	1,110	1,032	0,989	2,725	0,127	(↑)	1,157
2013	1,010	0,992	0,998	1,063	1,017	0,995	2,663	0,065	(↑)	1,069
2014	1,033	0,968	0,996	1,007	1,014	0,992	2,606	0,008	(↑)	1,012
2015	1,088	1,000	0,998	1,127	1,047	0,853	2,689	0,091	(↑)	1,112
2016	1,074	0,999	1,005	1,130	1,058	0,991	2,824	0,226	(↑)	1,140

$T_i(Y)$ – темпи зміни роздрібногo товарообороту (до попереднього року)

Аналітичне дослідження ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі проведено за період 2014–2016 рр. за репрезентативною вибірковою сукупністю суб'єктів господарювання формату супермаркет (коефіцієнт варіації за розміром торговельної площі – 22,1%), що здійснюють реалізацію продовольчих і непродовольчих товарів, різних за формами власності. За результатами аналізу встановлено наступне: протягом усього періоду в цілому за сукупністю простежувалася стійка тенденція до зростання загального обсягу товарообороту (на 47,1%) і товарообороту на кв. метр торговельної площі; неоднозначність тенденцій у межах сукупності – на початок 2016 р. в окремих суб'єктах відзначено уповільнення темпів зростання (ПАТ «Базис» (№ 2), ТМ «Таврія В» (№ 5), ТОВ «Сучасний модерн» (№ 6), ПрАТ «Нова лінія» (№ 12)), а в ПАТ «Євротек» (№ 7) і ПАТ «Магазин «Киянка» (№ 11) – зниження обсягу реалізації; фінансові результати при загальному позитивному значенні мали тенденцію до зниження, але в ТОВ «Еко» (№ 3), ПАТ «Євротек» (№ 7), ПрАТ «Фуршет» (№ 9) простежується їх від'ємне значення за весь період. Для визначення рівня ефективності підприємницької діяльності в межах вибіркової сукупності запропоновано науково-методичний підхід до експрес-оцінки на основі процедури векторного зонування за критеріями відповідності (F_{EB}) та прибутковості (F_{EP}). Економічна суть і багатоплановість критеріїв зонування передбачає оцінку як кількісних, так і якісних показників, які трансформовано до єдиного кількісного значення за допомогою формалізованого нормування. Виходячи з позиціонування за квадрантами та векторності траєкторії, визначаються проблемні напрями ефективності суб'єкта в межах конкурентної групи (рис. 2).

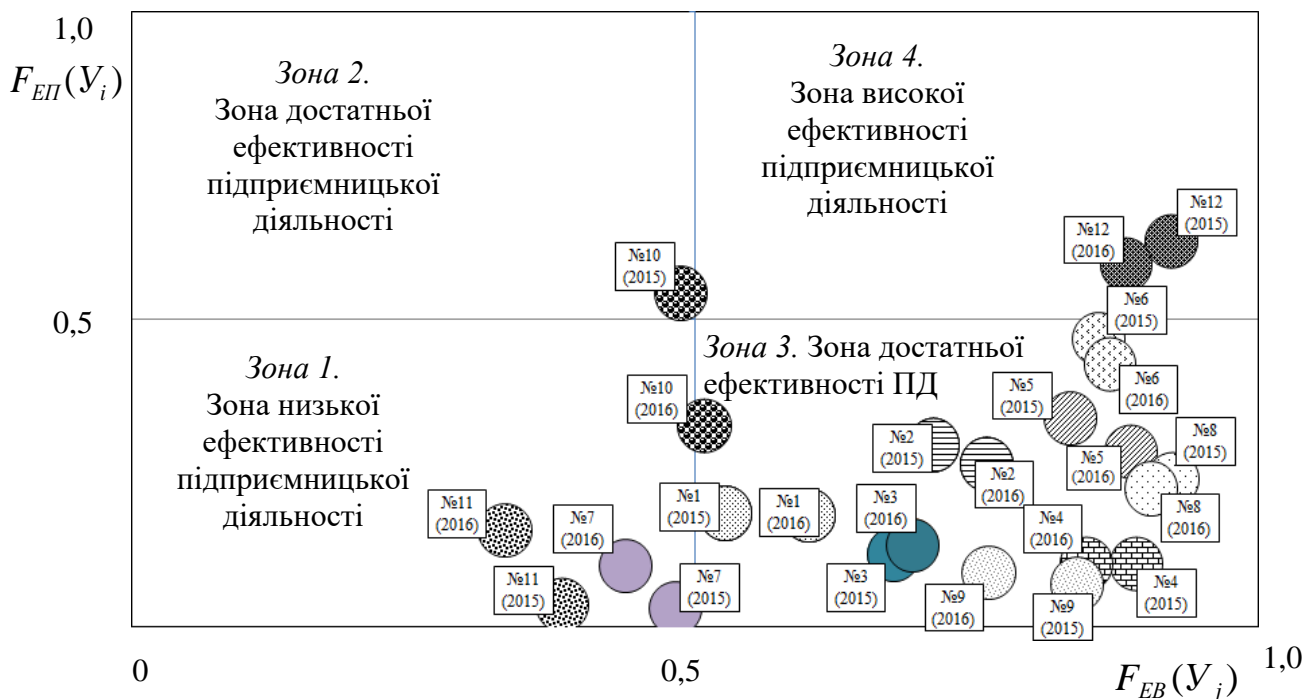

Рис. 2. Зонування ефективності підприємницької діяльності суб'єктів вибіркової сукупності у векторній матриці рівня ефективності в 2015–2016 рр.

За результатами експрес-оцінки встановлено наступне: 1) найвищим рівнем ефективності характеризується ПрАТ «Нова лінія» (№ 12), про що

свідчить його позиція в четвертій зоні векторної матриці; 2) переважна частка суб'єктів вибіркової сукупності (66,7%) – ТОВ «Сучасний модерн» (№ 6), ПАТ «Базис» (№ 2), ТОВ «Еко» (№ 3), ТОВ «Восторг» (№ 8), ПрАТ «Фуршет» (№ 9) та ін., позиціонується в зоні достатньої ЕПД із позиції відповідності вимогам та потребам споживачів; 3) найгірша позиція спостерігається в суб'єктів № 11 та № 7, які перебувають у зоні низької ефективності, при цьому рівень ефективності за вектором прибутковості є майже критичним (рис. 2).

Таким чином, експрес-оцінка ЕПД дозволяє визначити пріоритетні проблеми щодо її забезпечення з позицій прибутковості та відповідності, що є підґрунтям розробки дієвих управлінських рішень.

У третьому розділі «Удосконалення методичного забезпечення оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі» обґрунтовано ієрархічну модель комплексної оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі; розроблено систему показників комплексної оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі та здійснено її імплементацію.

Ґрунтуючись на базових положеннях концепції призми ефективності та теорії стейкхолдерів, урахувавши специфіку роздрібно торгівлі, запропоновано ієрархічну модель комплексної оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі, яка складається з трьох блоків і забезпечує всебічність оцінки задоволеності вимог та потреб основних зацікавлених сторін у призмі «стратегія – процеси – можливості» (рис. 3).

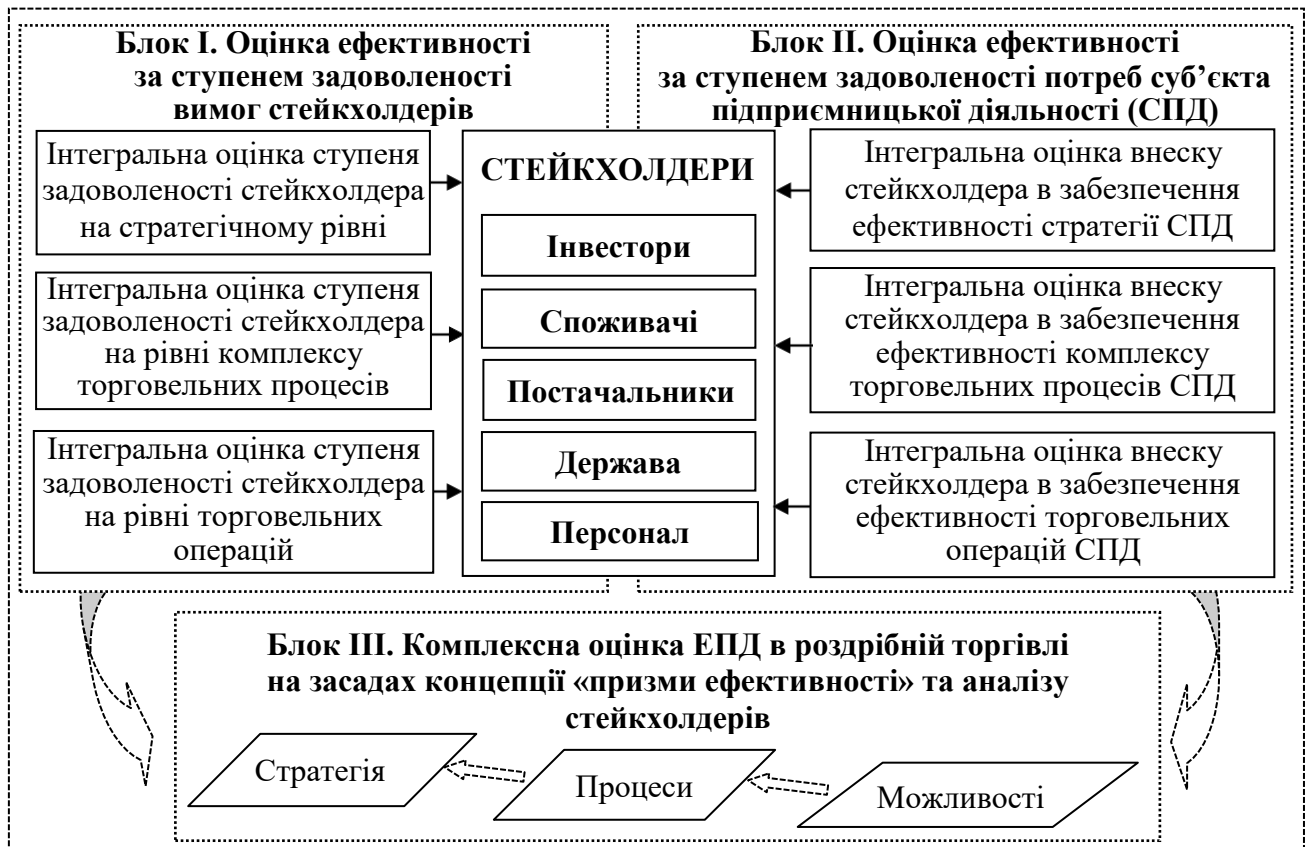

Рис. 3. Ієрархічна модель комплексної оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі

Відповідно до запропонованої моделі визначення ефективності є цілісним багаторівневим процесом кількісного оцінювання результативності та віддачі в ієрархічному взаємозв'язку: можливості, процеси, стратегії з урахуванням очікувань, потреб, внесків і ступеня задоволеності виокремлених стейкхолдерів. Аналітична робота з оцінки ефективності за ступенем задоволеності вимог стейкхолдерів (блок I) та потреб суб'єкта підприємницької діяльності (блок II) здійснюється синхронно та починається з найвищого рівня управління – стратегічного. Інтегральна оцінка ефективності на рівні «процеси» забезпечує формування масиву аналітичної інформації щодо комплексу процесів (генерування та задоволення попиту, управління діяльністю тощо), потрібних для реалізації стратегій, які, з одного боку, сприятимуть підвищенню якості взаємодії зі стейкхолдерами, з іншого – забезпеченню потреб суб'єкта підприємницької діяльності. Об'єктом оцінки на третьому рівні («можливості») виступають торговельні операції (реалізація товарів, обслуговування покупців та ін.), а результатом – інформація для забезпечення ефективності здійснення процесів другого рівня.

Рис. 4. Система показників комплексної оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі за стейкхолдером «Споживачі»

Розроблено систему показників комплексної оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі, яка складається з трьох взаємопов'язаних підсистем різнорівневих показників за кожним із визначених стейкхолдерів: стратегічно-орієнтовані, що безпосередньо або опосередковано характеризують досягнення стратегічних цілей суб'єкта підприємницької діяльності; процесно-орієнтовані, спрямовані на визначення ефективності торговельно-технологічних бізнес-процесів; операційно-орієнтовані, що

характеризують можливості й ефективність підприємницької діяльності на рівні окремих операцій. За кожним рівнем визначається комплексний критерій ефективності на основі інтегральних показників задоволеності стейкхолдера та його внеску в забезпечення ефективності підприємницької діяльності, які у свою чергу розраховуються на основі обґрунтованої сукупності відповідних аналітичних показників. Така структура забезпечує взаємозв'язок між діями і результатами, узгодженість ієрархічних рівнів оцінки та є підґрунтям для розробки подальших управлінських дій. Елемент системи показників комплексної оцінки за стейкхолдером «Споживачі» подано на рис. 4.

Узагальнення результатів комплексної оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі запропоновано здійснювати шляхом побудови профілів ефективності за основними стейкхолдерами, які складаються з інтегральних показників і комплексних критеріїв ефективності за ієрархічними рівнями – стратегії, процеси, можливості. Ідентифікація рівня ефективності проводиться на основі типових інтервалів шкали Харрінгтона за зонами R1÷R5 (інтегральні оцінки) та Z1÷Z5 (комплексні оцінки), а змістовна інтерпретація – за діаграмою Cause-and-Effect-Diagram.

Імплементацию запропонованої системи показників комплексної оцінки ЕПД в роздрібній торгівлі здійснено за даними 2015-2016 рр. ТОВ «Восторг» (табл. 2).

Таблиця 2

**Оцінка ефективності підприємницької діяльності ТОВ «Восторг»
за стейкхолдером «Споживачі»**

Рівень оцінки	Профіль ефективності за стейкхолдером «Споживачі»			
	2015 р.	2016 р.	2015 р.	2016 р.
	Інтегральні оцінки		Комплексний критерій ефективності	
Стратегічно-орієнтовані показники	ІЕ_{сc}_{пн}		ККЕ_{сc}	
	37,5	46,0		
	R3	R3		
	ІЕ_{сc}_{пс}			
	80,5	78,0	59	62
	R1	R2	Z3	Z3
Процесно-орієнтовані показники	ІЕ_{пс}_{пн}		ККЕ_{пс}	
	53,1	74,1		
	R3	R2		
	ІЕ_{пс}_{пс}			
	89,0	75,0	71	74
	R2	R2	Z2	Z2
Операційно-орієнтовані показники	ІЕ_{мс}_{пн}		ККЕ_{мс}	
	92,6	89,8		
	R1	R1		
	ІЕ_{мс}_{пс}			
	80,0	72,0	86	81
	R1	R2	Z1	Z1

Сформований профіль ефективності ТОВ «Восторг» за стейкхолдером «Споживачі» підтверджує результати експрес-оцінки (рис. 2). Високим рівнем ефективності характеризується площина «можливості» (ККЕмс дорівнює 86 у 2015 р., 81 у 2016 р.; зона Z1), добрим рівнем – площина «процеси» (ККЕмс – 71 у 2015 р., 74 у 2016 р.; зона Z2), достатнім рівнем – площина «стратегії» (ККЕмс – 67 у 2015 р., 66 у 2016 р.; зона Z3). Тобто стратегічні цілі не досягаються в повній мірі за складовою «внесок стейкхолдерів щодо очікувань та потреб суб'єкту підприємницької діяльності потреб» (ІЕсспп – 52,8 у 2015 р., 54,1 у 2016 р.; зона R3). Інтегральні показники дозволили встановити причинно-наслідкові зв'язки між складовими ефективності на стратегічному, процесному та операційному рівнях за ступенем задоволення потреб ТОВ «Восторг» та відповідності вимогам споживачів. За результатами побудови діаграми Cause-and-Effect-Diagram для ТОВ «Восторг» запропоновано комплекс операційних, процесних та стратегічних заходів з підвищення ефективності підприємницької діяльності.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних положень та розробці практичного інструментарію оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі. У процесі дисертаційного дослідження досягнута визначена мета, вирішені всі поставлені завдання та отримані наступні результати:

1. Установлено ієрархічні зв'язки в системі підприємницької діяльності та систематизовано її види в роздрібній торгівлі за загальними і спеціальними ознаками, уточнено галузеві особливості підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі. Доведено, що суть підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі має розглядатися в контексті забезпечення торговельної послуги високої цінності з метою задоволення потреб кінцевих споживачів та отримання на цій основі прибутку, що дозволяє окреслити ключові моменти в забезпеченні ефективної підприємницької діяльності в галузі.

2. Визначено базові підходи до суті ефективності (результативний, ресурсний, цільовий, динамічний) та доведено необхідність розгляду змісту ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі з позиції задоволення вимог і потреб зацікавлених сторін. Обґрунтовано коло основних стейкхолдерів в аспекті ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі, узагальнено їх вимоги та інтереси до суб'єкта підприємницької діяльності, визначено його дії відносно конкретного стейкхолдера. Запропоновано визначення ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі, що враховує різні погляди на суть ефективності та основні положення теорії стейкхолдерів. Доведено, що специфіка підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі та різноманіття підходів до визначення її ефективності потребує багатоцільової системи її оцінки.

3. Обґрунтовано концептуальні засади оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі відповідно до потреб і вимог окремих стейкхолдерів, що відображені в основних елементах процесу оцінки: суб'єкт, об'єкт, мета, методичні підходи, критерії, методи, показники, інформаційне забезпечення. Сформовано науково-методичні засади, що забезпечують системну та об'єктивну оцінку ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі відповідно до обраного ступеня деталізації оціночної процедури.

4. Установлено, що зовнішнє середовище значною мірою впливає на підприємницьку діяльність у роздрібній торгівлі. Визначено тенденції, характерні для періоду 2007–2016 рр.: динаміка роздрібногo товарообороту мала траєкторію постійного зростання (крім 2009 р.) за зміни його темпів і нестабільності фізичного обсягу (зменшення у 2014 та 2015 рр.); відзначалося зменшення кількості суб'єктів у роздрібній торгівлі; невелика частка спрямованих на роздрібну торгівлю капітальних інвестицій (не перевищує 3%); погіршення купівельної спроможності населення тощо. Однак позитивні тенденції 2016 р. сприяють покращенню умов для активізації підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі України.

5. Запропоновано кількісну оцінку інтенсивності впливу зовнішніх чинників на ефективність підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі здійснювати за розробленим графоаналітичним методом, який ґрунтується на середніх за сукупністю показниках еластичності багатofакторної лінійної регресійної моделі та дозволяє проводити ранжування кількісного виміру інтенсивності впливу за допомогою площі багатокутника, кількість вершин і сторін якого дорівнює кількості чинників, а значення інтенсивності являє собою довжину радіуса кола, що описує такий багатокутник. Практична апробація методичного підходу за період 2007–2016 рр. дозволила визначити інтенсивність впливу як окремого чинника на роздрібний товарооборот, так і всієї сукупності виокремлених зовнішніх чинників.

6. Обґрунтовано науково-методичний підхід для проведення експрес-оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі, що передбачає здійснення процедури векторного зонування на основі матриці, кожен сегмент якої характеризує рівень ефективності за двома векторами прибутковості та відповідності. Інструментарій експрес-оцінки розроблено на основі кількісних і якісних показників, їх формалізованого нормування в межах діапазону можливих значень з урахуванням специфіки галузі. Апробація запропонованого підходу на прикладі репрезентативної вибіркової сукупності суб'єктів роздрібної торгівлі дозволила оцінити рівень ефективності підприємницької діяльності кожного в межах конкурентної групи та визначити траєкторію зміни ефективності за зонами матриці, що стало основою для формування дієвих управлінських рішень.

7. Удосконалено ієрархічну модель комплексної оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі на засадах концепції призми ефективності та реалізації інтересів стейкхолдерів, яка передбачає застосування інтегрованого підходу до вимірювання ефективності підприємницької

діяльності в роздрібній торгівлі, що надає можливість дуального оцінювання ефективності за ступенем задоволеності вимог стейкхолдерів, з одного боку, та ступенем задоволеності потреб СПД в РТ – з іншого. Прикладне застосування моделі дозволяє вирішувати на основі результатів інтегральних і комплексних оцінок не лише питання вимірювання ефективності, але й управління на рівнях стратегій, процесів та можливостей.

8. Створено систему аналітичних показників комплексної оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі, оцінні критерії якої сфокусовані на підпорядкованості ієрархічних рівнів (стратегії, процеси, можливості) та відповідають вимогам забезпечення взаємозв'язку між результатами і діями за п'ятьма напрямками оцінки відповідно до ключових стейкхолдерів: споживачі, постачальники, інвестори, персонал, держава. Сформована інформаційна база за запропонованою системою є основою для прийняття прогресивних бізнес-рішень щодо підвищення ефективності підприємницької діяльності на різних ієрархічних рівнях з урахуванням специфіки роздрібно торгівлі.

9. Проведено апробацію запропонованого методичного інструментарію комплексної оцінки ефективності на засадах концепції стейкхолдерів та призми ефективності на прикладі ТОВ «Восторг» за стейкхолдером «Споживачі». На основі градації розрахованих інтегральних показників та комплексних критеріїв оцінки за стратегічним, процесним та операційним рівнями створено профіль ефективності ТОВ «Восторг» за стейкхолдером «Споживачі». За профілем встановлено причинно-наслідкові зв'язки між складовими ефективності за ступенем задоволеність потреб та вимог обох сторін – самого суб'єкта господарювання та його стейкхолдера, ідентифіковано тип ефективності за кожним ієрархічним рівнем оцінки, сформовано основу для індивідуалізації пропозицій щодо методів та заходів підвищення ефективності підприємницької діяльності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Розділи в колективних монографіях:

1. Чорна М. В., Дядін А. С. Ефективність підприємницької діяльності суб'єктів господарювання в роздрібній торгівлі в умовах конкуренції. *Актуальні проблеми та напрями розвитку потенціалу соціально-економічних систем в умовах конкуренції* : колективна монографія. Х. 2017. С. 154–159. (Особистий внесок – досліджено ефективність підприємницької діяльності суб'єктів господарювання в роздрібній торгівлі в умовах конкуренції як системи з позиції досягнення цілей основних стейкхолдерів, визначено склад основних стейкхолдерів) (заг. обсяг 0,42 друк. арк., особисто автору належить 0,25 друк. арк.).

Статті в наукових фахових виданнях України, внесених до міжнародних наукометричних баз:

2. Ткаченко С. О., Дядін А. С. Вдосконалення системи диверсифікації торгівлі. *Бізнес-Інформ*. 2011. № 9. С. 94–96. (Особистий внесок – визначено напрями диверсифікації діяльності суб'єктів торгівлі) (включено до Ulrichsweb Global Serials Directory (США), Research Papers in Economics (США), Index Copernicus (Польща), Directory of Open Access Journals, CiteFactor (США), Academic Journals Database (Швейцарія), Scientific Indexing Services) (заг. обсяг 0,31 друк. арк., особисто автору належить 0,21 друк. арк.).

3. Дядін А. С. Інноваційний розвиток роздрібної торговельної мережі та шляхи покращення обслуговування споживачів. *Бізнес-Інформ*. 2014. № 12. С. 319–323. (включено до Ulrichsweb Global Serials Directory (США), Research Papers in Economics (США), Index Copernicus (Польща), Directory of Open Access Journals, CiteFactor (США), Academic Journals Database (Швейцарія), Scientific Indexing Services) (заг. обсяг 0,60 друк. арк.).

4. Ткаченко С. О., Дядін А. С. Електронна торгівля: шляхи підвищення культури обслуговування споживачів. *Бізнес-Інформ*. 2015. № 11. С. 200–204. (Особистий внесок – систематизовано класифікацію форм електронної торгівлі, досліджено зміст поняття якості торговельного обслуговування) (включено до Ulrichsweb Global Serials Directory (США), Research Papers in Economics (США), Index Copernicus (Польща), Directory of Open Access Journals, CiteFactor (США), Academic Journals Database (Швейцарія), Scientific Indexing Services) (заг. обсяг 0,64 друк. арк., особисто автору належить 0,35 друк. арк.).

5. Шталь Т. В., Дядін А. С. Вдосконалення розвитку конкурентоспроможності економіки на інноваційно-інвестиційній основі. *Технологічний аудит та резерви виробництва*. 2015. № 1/5 (21). С. 85–89. (Серія «Економіка и управление предприятием»). (Особистий внесок – досліджено стан інвестиційної діяльності в Україні) (включено до Index Copernicus, РИНЦ, Ulrich's Periodicals Directory, Bielefeld Academic Search Engine (BASE), Directory of Open Access Journals (DOAJ), WorldCat) (заг. обсяг 0,62 друк. арк., особисто автору належить 0,41 друк. арк.).

6. Чорна М. В., Дядін А. С. Графоаналітичний метод оцінки інтенсивності впливу зовнішніх чинників на підприємницьку діяльність в роздрібній торгівлі. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2017. Т. 1. Вип. 3. С. 232–239. (Особистий внесок – обґрунтовано графоаналітичний метод оцінки інтенсивності впливу зовнішніх чинників на підприємницьку діяльність в роздрібній торгівлі) (включено до Index Copernicus, РИНЦ, Google Scholar) (заг. обсяг 0,65 друк. арк., особисто автору належить 0,45 друк. арк.).

7. Чорна М. В., Дядін А. С. Методичний підхід до оцінки рівня ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі. *Вісник Одеського національного університету*. 2017. Т. 22. Вип. 3 (56). С. 112–118. (Особистий внесок – обґрунтовано методичний підхід до оцінки рівня ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі, що передбачає проведення процедури зонування на основі матриці) (включено до Index

Corpernicus, Google Scholar) (заг. обсяг 0,82 друк. арк., особисто автору належить 0,51 друк. арк.).

8. Чорна М. В., Дядін А. С. Вдосконалення системи оцінки ефективності підприємницької діяльності в ритейлі на засадах реалізації інтересів стейкхолдерів в умовах невизначеності та ризику. *Управління розвитком*. 2017. № 1–2 (187–188). С. 43–51. (Особистий внесок – запропоновано концептуальну модель оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі на засадах реалізації інтересів стейкхолдерів) (включено до Index Corpernicus, Google Scholar) (заг. обсяг 0,91 друк. арк., особисто автору належить 0,61 друк. арк.).

Статті в наукових фахових виданнях України:

9. Ткаченко С. О., Дядін А. С. Підвищення конкурентоспроможності підприємств сфери обігу. [Електронний ресурс] / *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України : електронне наукове видання*. 2011. № 1. С. 577–582. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnudps_2011_1_56. (Особистий внесок – досліджено стан ефективності підприємств сфери обігу в Україні, обґрунтовано зв'язок конкурентоспроможності й ефективності діяльності) (заг. обсяг 0,40 друк. арк., особисто автору належить 0,25 друк. арк.).

10. Дядін А. С. Багатоаспектність підприємництва в економічній системі. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Економічні науки*. 2013. № 1 (64). С. 54–58. (заг. обсяг 0,39 друк. арк.).

11. Дядін А. С. Дефініція категорії «підприємницька діяльність». *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2017. Вип. 1 (25). С. 62–72. (заг. обсяг 0,58 друк. арк.).

Праці апробаційного характеру:

12. Дядін А. С. Привабливість і стимулювання надходження інвестицій в економіку України. *Прогресивна техніка та технології харчових виробництв, ресторанного та готельного господарств і торгівлі. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг* : тези Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 75-річчю з дня народження ректора університету (1988–1991 рр.), доктора технічних наук, професора, члена-кореспондента ВАСГНІЛ Беляєва Михайла Івановича : у 2 ч., м. Харків, 19 листопада 2013 р. X. : ХДУХТ, 2013. Ч. 2. С. 163–164. (заг. обсяг 0,1 друк. арк.)

13. Дядін А. С. Підвищення рівня конкурентоспроможності економіки країни за рахунок іноземних інвестицій. *Розвиток харчових виробництв, ресторанного та готельного господарств і торгівлі: проблеми, перспективи, ефективність* : тези Міжнар. наук.-практ. конф. : у 2-х ч., м. Харків, 14 травня 2015 р. X : ХДУХТ, 2015. Ч. 2. С. 131–132. (заг. обсяг 0,11 друк. арк.)

14. Дядін А. С. Цінове стимулювання продажів на підприємствах торгівлі. *Актуальні проблеми правової науки і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Суми, 21-22

травня 2016 р. Суми: Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ, 2016. С. 266–268. (заг. обсяг 0,12 друк. арк.).

15. Дядін А. С. Ефективність підприємництва в діяльності торгівельних організацій. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: тези доповідей V Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 18 листопада 2016 р. X.* : ХНУВС, 2016. С. 441–443. (заг. обсяг 0,12 друк. арк.).

16. Дядін А. С. Основні принципи оцінки ефективності підприємницької діяльності у сфері роздрібної торгівлі. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку системи управління в Україні та світі: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 16-17 березня 2017 р.* Київ : Державний університет телекомунікацій, Навчально-науковий інститут менеджменту та підприємництва, 2017. С. 202–203. (заг. обсяг 0,13 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Дядін А.С. Оцінка ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Харківський державний університет харчування та торгівлі, Харків, 2017.

Дисертацію присвячено теоретичному обґрунтуванню та розробці науково-методичних і практичних рекомендацій з оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі.

Досліджено специфічні особливості підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі, узагальнено її типологію та сформульовано визначення. Систематизовано підходи до поняття ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі та запропоновано її авторське бачення з позиції задоволення вимог основних стейкхолдерів. Обґрунтовано концептуальні основи оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі з виділенням комплексу визначених елементів оцінки. Проведено аналіз сприятливості зовнішнього середовища розвитку підприємницької діяльності в торгівлі та оцінено інтенсивність впливу зовнішніх чинників на підприємницьку діяльність у роздрібній торгівлі на основі розробленого графоаналітичного методу. Обґрунтовано науково-методичний підхід до експрес-оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі. Удосконалено ієрархічну модель комплексної оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі на засадах концепції стейкхолдерів і призми ефективності. Розроблено систему показників комплексної оцінки ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі, яка складається з аналітичних стратегічно-, процесно- й операційно-орієнтованих показників, що забезпечує узгодженість ієрархічних рівнів оцінки та є підґрунтям для розробки подальших управлінських дій відносно підвищення ефективності підприємницької діяльності. Узагальнення результатів комплексної оцінки ефективності підприємницької діяльності в

роздрібній торгівлі запропоновано здійснювати шляхом побудови профілів стейкхолдерів і діаграми Cause-and-Effect-Diagram.

Ключові слова: підприємницька діяльність, ефективність, оцінка, роздрібна торгівля, стейкхолдери, експрес-оцінка, комплексна оцінка.

ANNOTATION

Diadin A. S. Assessment of the effectiveness of entrepreneurship in retail trade. – As a manuscript.

The dissertation for competition of candidate of economic sciences by speciality 08.00.04 – economics and management of enterprises (as per types of economic activity). Kharkiv State University of Food Technology and Trade of the Ministry of education and science of Ukraine, Kharkiv, 2017.

The dissertation is devoted to theoretical substantiation and development of scientific-methodical and practical recommendations for assessment of the effectiveness of entrepreneurship in retail trade.

The features of entrepreneurship and its specifics in the area of retail trade are determined and the author's vision of entrepreneurship in retail trade is formed as an independent, initiative, systematic, at one's peril economic activity on the implementation and management of trade processes, aimed at satisfying the needs of end-users in goods and services through the provision of a high-value trade service and the profit-making on this basis.

The complexity of the concept of “the effectiveness of entrepreneurship” is proved and the necessity of using the target, resource, productive, and dynamic approaches during the research of the effectiveness of entrepreneurship in retail trade is substantiated.

It is established that the effectiveness of a business entity is provided by satisfying all counterparties. According to this vision, entrepreneurship in retail trade is studied through the prism of the stakeholders' theory, the main ones of which are determined to be a subject itself, the state, consumers, and others (competitors, suppliers, investors, etc.). The definition of business effectiveness in the retail trade is suggested as a degree of achieving the established objectives based on the optimal use of scarce resources in a given period of time under the condition of meeting specific requirements of key stakeholders.

The conceptual basis is formed for assessing the effectiveness of entrepreneurship in retail trade as a single complex of certain elements of the assessment (a subject; an object; an objective; the methodical approaches – the target, productive, resource, dynamic ones, and the relevant criteria – achievability of goals, effectiveness, resource consumption, dynamics; methods; indicators; information support), built on the basis of the reasonable aggregate of the basic (system-wide and specific) principles taking into account the industry specifics of retail trade and requirements of key stakeholders.

The quantitative assessment of the influence of environmental factors on the effectiveness of entrepreneurship in retail trade was carried out on the basis of the developed graphic-analytical method of assessment. It involves ranging of the influence of average in aggregate elasticity indicators of the multifactorial linear

regression model on an output indicator and allows assessment of the intensity influence of the aggregate of external factors on entrepreneurship via a polygon area, the number of vertexes and sides of which is equal to the number of factors of influence.

The express assessment of the effectiveness of entrepreneurship in retail trade is conducted by the developed scientific and methodological approach that involves the procedure for zoning based on a vector matrix of a level of effectiveness that is formed by the profitability and compliance functions. The quantitative and qualitative indicators used in the assessment are transformed to a single quantitative value using the formalized normalization procedure. Based on the positioning by the quadrants of the matrix and the vector resemblance of the trajectory, the problem areas of the effectiveness of a separate business entity are determined within a competition group.

The hierarchical model of the complex assessment of the effectiveness of entrepreneurship in retail trade is suggested, which consists of three blocks and provides a comprehensive assessment of the satisfaction of requirements and needs of key interested parties in the prism of "strategy-processes-opportunities". According to this model, determination of the effectiveness is an integral multi-level process of quantitative assessment of the effectiveness and output in the hierarchical relationship of capability, processes, strategies, taking into account expectations, needs, contributions, and the degree of satisfaction of the singled out stakeholders. The analytical work to assess the effectiveness by the degree of satisfaction of the requirements of stakeholders and the needs of a business entity is carried out synchronously and begins with the highest level of management – the strategic one.

Integral assessment of the effectiveness at the level of "processes" provides the formation of an array of analytical information about a complex of processes necessary for the implementation of strategies. The object of assessment at the level of "opportunities" is trade operations, and the result is information to ensure the effectiveness of the implementation of the second-level processes.

The system of indicators of the complex assessment of the effectiveness of entrepreneurship in retail trade is developed, which consists of three interrelated subsystems of multi-level indicators for each of the identified stakeholders: strategically focused ones, which directly or indirectly characterize the achievement of strategic objectives of a business entity; process-oriented ones, which are aimed at determining the effectiveness of trade and technological business processes; operational-oriented ones, which characterize the opportunities and effectiveness of entrepreneurship at the level of individual operations. For each level, a complex criterion of effectiveness is determined based on integrated indicators of stakeholder's satisfaction and their contribution in providing the effectiveness of entrepreneurship, which in turn are calculated based on the reasonable aggregate of relevant analytical indicators. Such a structure ensures the interrelation between actions and results, the consistency of the hierarchical levels of assessment, and it is the basis for the development of further management actions.

The generalization of the results of the comprehensive assessment of the effectiveness of entrepreneurship in retail trade is suggested to be performed by building stakeholder profiles that consist of integrated indicators and complex criteria

of the effectiveness by hierarchical levels – strategies, processes, capabilities, and Cause and Effect Diagrams.

Implementation of the methodological support of comprehensive assessment of the effectiveness of entrepreneurship in retail trade, according to the data in 2015-2016 on the example of Vostorg Ltd. has confirmed its effectiveness.

Keywords: entrepreneurship, effectiveness, assessment, retail trade, stakeholders, express assessment, comprehensive assessment.

Відповідальний за випуск Чорна М.В.

Підп. до друку 24.11.2017 р.
Формат 60*84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Друк ксерографічний. Ум. друк. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 11-17

Надруковано ТОВ «Видавництво «Форт»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
ДК №333 від 09.02.2001 р.
61023, м. Харків, а/с 10325. Тел. (057) 714-09-08.